

9. У деяких випадках дисципліна поширюється на позаслужбові відносини, оскільки однією з вимог, які висуваються до службовців ДПС, є гідна поведінка поза службою [7], а для працівників податкової міліції, крім цього, – «бути прикладом у дотриманні громадського порядку» [8].

10. Забезпечення дисципліни досягається повсякденною діяльністю внутрішніх суб'єктів і знаходить своє вираження у: припиненні дисциплінарних проступків; здійсненні комплексу заходів щодо виявлення та усунення причин і умов, які породжують проступки; відновленні порушених прав і законних інтересів учасників дисциплінарних відносин; притягненні до відповідальності і покаранні осіб, винних у порушенні дисципліни; створенні атмосфери невідворотності покарання за порушення вимог дисципліни.

Таким чином, під **дисципліною в органах ДПС України** пропонується розуміти сукупність вимог (правил поведінки, обов'язків) із питань внутрішньо-організаційних відносин (проходження служби та внутрішнього розпорядку), виконання (дотримання) яких забезпечується у переважній більшості випадків за допомогою імперативного методу.

Список літератури: 1. Про схвалення Концепції реформування податкової системи : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 лют. 2007 р. № 56-р. 2. Про стан розгляду скарг на дії посадових осіб органів ДПС у 2007 р. : лист Адміністрації ДПС України від 31 січ. 2008 р. № 1824/7/25-0017. 3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 860 с. 4. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с. 5. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004. – 584 с. 6. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. А. Стародубцев. – Х., 1999. – 185 с. 7. Про державну службу : закон України від 16 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490. 8. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : закон України від 22 лют. 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29. – Ст. 245.

Надійшла до редколегії 06.10.2008

УДК 351.753.3(477)

С. П. Параниця

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБІГУ ЗБРОЇ ТА ПРИСТРОЇВ ДЛЯ ВІДСТРІЛУ ПАТРОНІВ, СПОРЯДЖЕНИХ ГУМОВИМИ СНАРЯДАМИ

Статтю присвячено аналізу проблем адміністративно-правових засад обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, та можливих шляхів вирішення питань врегулювання суперечностей у цій сфері. Розглянуто порядок і сутність йому обігу зброї у суспільстві відносини як соціальне явище. Приділено увагу виробленню правової бази обігу зброї в країні на законодавчому рівні та опрацювання відповідних понять.

Статья посвящена анализу проблем административно-правовых основ оборота оружия и устройств для отстрела патронов, снаряженных резиновыми снарядами, и возможных путей решения вопросов урегулирования противоречий в этой сфере. Рассмотрен порядок оборота оружия в обществе и сопутствующие ему отношения как социальное явление. Уделено внимание выработке правовой базы оборота оружия в стране на законодательном уровне и выработке соответствующих понятий.

This article devotes the analysis of problems of administrative-legal principles of appeal circulation of weapon and device for shooting patrons equipping rubber shells and possible ways for decides of questions in relation concerning the settlement of contradiction in this sphere. The order of relations of appeal circulation of weapon is considered in society as the phenomena social. Attention of making of legal baseline of appeal circulation of weapon in a country at legislative level and working of the proper conception in spared.

Актуальність даної статті зумовлена в першу чергу тим, що питання обігу зброї ділить зацікавлених громадян на дві групи: прибічників та супротивників обмеженого обігу зброї в суспільстві.

Аналіз стану оперативної ситуації в Україні свідчить, що існуючі тенденції у сфері обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, значною мірою зумовлені недосконалістю нормативного врегулювання питань виробництва, володіння, зберігання, користування, розповсюдження зброї, пристроїв, боеприпасів та зазначених патронів з боку міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та фізичних осіб, а також відсутність належного правового забезпечення фізичного контролю в цій сфері.

Доводиться констатувати, що правова регламентація обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, в Україні далека від вимог часу та має безліч недоліків.

На сьогодні суспільні відносини, пов'язані з обігом зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, регулюють близько 90 нормативно-правових актів, серед яких – постанови, укази, накази. А закону, який би регулював ці питання, до цього часу в нашій державі не прийнято. Питання прийняття єдиного комплексного нормативно-правового акта, який би регулював обіг зброї взагалі та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, сьогодні набуло в Україні особливої гостроти.

Складність вирішення даного питання можна пояснити тим, що відповідь на нього не може лежати тільки у юридичній площині. Потрібно враховувати також політичні, економічні, демографічні чинники, статистичні дані тощо.

Проблемам правового регулювання обігу зброї у науковій літературі присвячено значну кількість досліджень, але більшість з них стосуються використання вогнепальної зброї працівниками міліції та

інших правоохоронних органів, зокрема, під час охорони громадського порядку. Серед таких вчених можна назвати: О. М. Бандурку, Ю. В. Бауліна, Д. М. Бахраха, К. О. Гориславського, І. Г. Кириченко, А. В. Корнійця, М. П. Федорова, О. С. Фролова, Л. Г. Чистоклетова та ін. Разом із тим дуже мало ґрунтовних теоретичних праць з питань адміністративно-правових засад обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, серед цивільного населення.

Держава повинна постійно опікуватися питаннями обігу зброї у суспільстві шляхом формування та здійснення певної дозвільної політики, яка повинна передбачати та прогнозувати шляхи розвитку суспільних відносин у цій сфері суспільного життя. У правовій державі такі відносини мають бути чітко врегульовані правовими нормами, що містять комплекс прав та взаємних обов'язків сторін правовідносин.

На сьогодні ж інтереси в системі обігу зброї в Україні представлені трьома групами: а) інтересами держави щодо організації обігу зброї; б) потребами обмеженої кількості фізичних та юридичних осіб, які є володарями або користувачами зброї; в) потребами решти громадян, які не мають стосунку до володіння чи застосування зброї.

Тут слід зазначити, що у даному процесі виявляється велика гама суспільних відносин, які характеризують складну внутрішню структуру даної функції, адже «обіг зброї» може визначатися як сукупність усіх видів діяльності, безпосередньо пов'язаних із зброєю як матеріальним об'єктом: виготовленням, придбанням, перевезенням, зберіганням, використанням тощо.

Проте повсякденна діяльність людини (наприклад: полювання, спорт, медицина тощо) потребує використання речей, які за загальними ознаками підлягають державній забороні. Сутність дозвільного порядку обігу зброї в державі полягає в обмеженості сфери його дії. Тобто в обіг випускається обмежена кількість зброї, за вичерпними переліками для кожного суб'єкта користування зброєю чи застосування її для виконання функцій держави.

На жаль, відсутність в Україні єдиного консолідуючого закону, який би регулював відносини обігу зброї у суспільстві, заважає здійснити узагальнення на рівні соціальних систем управління та опрацювати відповідні поняття щодо обігу зброї як соціального явища.

Санкціонований державою обіг зброї як явище являє собою реалізацію на практиці комбінації дозвільних і заборонних норм: з одного боку – це імперативна система загальних заборон, а з іншого – наявність спеціальних виключних дозволів. Так, на думку

А. В. Корнійця, обіг зброї в Україні апріорі є обмеженим, але він повинен мати, наскільки це можливо, компромісний характер [1].

Мета даної статті полягає в тому, щоб на основі досягнень науки адміністративного права розробити адміністративно-правові діяльності дозвільних органів у сфері обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, які б максимально задовольняли права особи та обмежували пов'язаний із цим ризик.

Для вирішення цього питання доцільно було б:

- проаналізувати чинне законодавство України, присвячене питанням обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами;
- узагальнити практику щодо застосування положень нормативних актів у досліджуваній сфері.

Історико-правовий аналіз нормативних актів, що регламентують обіг зброї, свідчить про те, що перші правила обігу зброї з'явилися одночасно з появою й розповсюдженням вогнепальної зброї (XIV ст.) [2]. Спочатку нормативні акти про зброю не мали певної системи, що охоплювала б усю територію держав, які ці акти видавали, а встановлювали правила обігу зброї при конкретних ситуаціях або відносно окремих осіб.

На сьогодні весь процес обігу зброї в Україні на загал регламентується Інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 28.08.1998 р. № 622 [3], що вочевидь є нелогічним вже тому, що це підзаконний акт.

Саме поняття «обіг зброї» сьогодні в юридичній літературі належним чином ще не розроблене. Так, наприклад, зовсім немає фундаментальних наукових досліджень з даної проблематики. Водночас, практика законотворення потребує з'ясування термінології, яка стосується поняття та сутності процесу обігу зброї, особливо щодо визначення поняття «обіг» і відмежування його від суміжних понять і категорій.

У широкому розумінні термін «обіг» охоплює різноманітні відносини, які виникають у зв'язку з діяльністю людини в різних сферах суспільного життя та між особистісних стосунків. Зокрема, слово «обіг» трактується як оборот (капіталу) – банківський, біржовий, річний, цивільний, ринковий. Слово «обіговий» означає «оборотний» (російською «находящийся в обращении») [4, с. 131].

Слушною є думка І. В. Делягіна, який зазначає, що в адміністративному законодавстві під терміном «обіг» можуть бути об'єднані дії будь-якого характеру, здійснювані стосовно об'єкта регульованих відносин, але такі, які (з урахуванням особливих властивостей об'єкта) становлять публічний інтерес і у зв'язку з цим вимагають адміністративно-правового впливу [5].

Звернімося до визначення поняття «обіг зброї». Так, на думку Ю. А. Кармазіна, В. В. Мужіна, О. Ю. Данильчука, В. М. Недригайла, М. В. Хомича та інших дослідників, *обіг зброї* охоплює виробництво, ремонт, реалізацію, придбання, користування, застосування, зберігання, колекціонування, носіння, перевезення, облік, експорт, імпорт зброї, її основних частин на території України, а також транзит через її територію [6, с. 319].

О. С. Фролов дає описове визначення поняттю «обіг зброї» як базової складової «обігу предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система». Зокрема, він зазначав, що поняття «обіг» включає в себе такі дії, як: виготовлення, ремонт; продаж-купівля, передача, дарування; використання, носіння; зберігання, охорона, реєстрація, облік; транспортування; ввезення та вивезення поза межі України; вилучення, знищення [1].

На жаль, автор у своїй роботі зробив узагальнення тільки на рівні «види дій, які охоплює обіг зброї», тобто обмежився лише переліком дій. Але це не зменшує його внеску у цю галузь, тому що решта авторів в Україні або взагалі оминали це питання, або як, наприклад, М. П. Федоров, задовольнялися лише констатацією факту на кшталт: «сьогодні питання обігу вогнепальної зброї в Україні є надзвичайно актуальним, ще недостатньо унормованим і водночас складним для вирішення», і на цій думці їх наукові роздуми закінчуються.

О. Романов під «обігом зброї» розуміє: виробництво, ремонт, реалізацію, придбання, користування, носіння, застосування, зберігання, облік, вилучення, знищення, колекціонування, експонування, нагородження, передачу, спадкування, дарування, перевезення, експорт, імпорт, ввезення, транзитне перевезення, вивезення з території України зброї та її основних частин [7].

Проект Закону «Про зброю» (№ 171 – д) також дає описове визначення поняття «обіг зброї» – виробництво, ремонт, реалізація, придбання, користування, носіння, застосування, зберігання, колекціонування, передача, перевезення, експорт, імпорт, ввезення, транзитне перевезення та вивезення з території України зброї та її основних частин.

Зазначений законопроект дає детальне визначення шести з вище наведених термінів (виробництво, реалізація, ремонт, зберігання, носіння та перевезення), але незрозуміло, з яких причин залишає без уваги інші терміни. Очевидний і факт регулювання в даних визначеннях таких дій, не вказаних у визначенні обігу зброї, як дарування, успадкування, нагородження.

Дане поняття обігу зброї є достатньо широким за змістом (обсягом), воно включає в себе практично весь спектр дій відносно зброї.

Проаналізувавши дефініцію поняття «обіг зброї», ми дійшли висновку, що «обіг зброї» – виробництво, ввезення, вивезення, використання, вилучення, застосування, зберігання, знищення, експорт, експонування, імпорт, нагородження, носіння, облік, придбання, передача, перевезення, транзитне перевезення з території України зброї та її основних частин.

Аналізуючи поняття «обіг зброї», схилиємося до думки, що згадане визначення можна обговорювати з точки зору виконання певної соціальної функції. Тому що таке явище, як «обіг зброї», безумовно є соціальною системою, яка складалася ще з прадавніх часів. І її концепція, порядок функціонування та структура змінювалась історично залежно від зміни напряму інтересу, соціальної потреби у цій сфері суспільних відносин.

Щодо регулювання адміністративно-правових засад обігу зброї, то ця проблема вирішується за допомогою дозвоільного (загально заборонного) типу правового регулювання [8, с. 153].

Значний інтерес, на нашу думку, викликає відносно новий порядок правового регулювання права власності на пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії (побутова назва – зброя для стрільби гумовими кулями). На сьогодні дозволи на придбання, зберігання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, мають право отримати працівники суду, співробітники правоохоронних органів та їх близькі родичі, особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, журналісти, працівники державної виконавчої служби, народні депутати України, військовослужбовці, крім тих, які проходять строкову військову службу, державні службовці, члени громадських формувань [3].

При цьому існує обмеження за віком, а саме: на мисливську гладкоствольну – з 21 року; на мисливську нарізну або комбіновану – з 25 років; на пневматичну – з 18 років.

Сьогодні можна впевнено стверджувати, що процедура законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні майже ні на крок не зрушила з місця. На сьогодні більшість пострадянських країн мають власні закони про зброю: Росія – Закон «Про зброю», вперше прийнятий у 1993 р. (другий у 1996 р., нині готується третя редакція); Білорусь – Закон «Про зброю», прийнятий у 2001 р.; Естонія – Закон «Про зброю», прийнятий у 1996 р.; Латвія – Закон «Про зброю», прийнятий у 2002 р.; Молдова – Закон «Про контроль над індивідуальною зброєю», прийнятий у 1994 р.; Азербайджан – Закон «Про службу та

цивільну зброю», прийнятий у 1997 р.; Киргизія – Закон «Про зброю», прийнятий у 1999 р.; у Грузії на сьогодні закон відсутній, але громадяни мають право зберігати за місцем проживання короткоствольну нарізну зброю з метою самозахисту [9].

Попереднє схвалення проекту Закону України «Про зброю» в першому читанні – здобуток національного законодавства. І це, незважаючи на те, що Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності спільно з Кабінетом Міністрів України доопрацював зазначений законопроект, який був схвалений парламентом у першому читанні. На жаль, жодних змін у цьому питанні більше не спостерігається.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити такі висновки:

- система обігу зброї, яка регулюється МВС України, спирається на нормативні акти різної юридичної сили: одні закріплені в законах, інші ж передбачені в інших нормативних актах (указах Президента України, постановах Президії Верховної Ради України, постановах уряду, статутах, наказах, положеннях різноманітних відомств). Такий стан речей можна пояснити відомими причинами, але він потребує змін;

- у майбутньому повинні бути вжиті заходи, спрямовані на те, щоб лише Законом України урегулювати обіг зброї, пов'язаний з втручанням у сферу прав і свобод особи, проголошених Декларацією прав і свобод людини. Тобто повинен бути прийнятий Закон України «Про зброю», який би належним чином регулював би порядок обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами.

Необхідність прийняття Закону України «Про зброю» обумовлена тим, що питання обігу зброї, зокрема, набуття права власності, володіння, користування та розпорядження зброєю, порядок її виробництва, ремонту, реалізації потребують правового врегулювання. На сьогодні обіг зброї в Україні регулюється переважно відомчими нормативними актами.

В будь-якому випадку обіг зброї в країні потребує регламентації на законодавчому рівні, вироблення правової бази та механізмів, які не лише чітко регулюватимуть дане питання, а й передбачатимуть сувору відповідальність за незаконне використання та обіг зброї.

Список літератури: 1. Корнієць А.В. Організація соціальних систем обігу зброї : монографія / А. В. Корнієць, О. С. Фролов ; за заг. ред. В. П. Петкова. – К. : КНТ, 2008. – 182 с. 2. Індюкова В. В. Історія виникнення та розвитку правового регулювання обігу зброї в Російській імперії до 1917 року / В. В. Індюкова // Соціум. Наука. Культура. Право. 3. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної й холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми влас-

тивостями металними снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також босприпасів до зброї та вибухових матеріалів : затв. наказом МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 42. – Ст. 1574. **4.** Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1440 с. **5.** Делягин И. В. Административно-правовое регулирование оборота гражданского оружия и деятельность органов внутренних дел по его осуществлению : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. / И. В. Делягин. – М. : Акад. управления МВД России, 2000. – 208 с. **6.** Біленчук П. Д. Зброрознаводство: правові основи обігу вогнестрільної зброї : монографія / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Ф. Сулява. – К. : Міжнар. агенція «BeeZone», 2004. – 455 с. **7.** Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України / О. Романов // Юридичний журнал. – 2005. – № 12 (42). – С. 36–45. **8.** Фролов О. С. Тип правового регулювання відносин обігу зброї / О. С. Фролов // Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства : мат. всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 трав. 2004 р. : у 2 ч. Ч. II. – Запоріжжя, 2004. – С. 151–154. **9.** Кофанов А. Сучасний стан та шляхи удосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні / А. Кофанов // Юридичний вісник. – 2003. – № 2. – С. 97–105. **10.** Пасенюк О. Реформування адміністративного права – важливий напрям правової політики / О. Пасенюк // Право України. – 1998. – № 7. – С. 3–6. **11.** Параниця С. До питання поняття, сутності та змісту процесу обігу зброї в Україні / С. Параниця // Актуальні проблеми розвитку держави і права : зб. мат. круглого столу, 2 квіт. 2008 р. – Чернігів, 2008. – С. 97–101.

Надійшла до редколегії 06.03.2009